Nikoleta Vojnova

A BOLGÁR NEMZETI FORRADALMI TEVÉKENYSÉG MEGALAPOZÁSA MACEDÓNIÁBAN ÉS KELET-TRÁKIÁBAN

A Belső Macedón-Drinápolyi Forradalmi Szervezet megalapítása[*]

A Belső Macedón-Drinápolyi Forradalmi Szervezetet (Вътрешна Македоно-Одринска Революционна Организация – ВМОРО/VMORO) 1893. november 4-én (október 23-án) alapítja Dr. Hriszto Tatarcsev, Damjan Gruev, Petar Poparszov, Ivan Hadzsinikolov, Anton Dimitrov és Hriszto Batandzsiev.[1] A VMORO, amely 1919-től Belső Macedóniai Forradalmi Szervezet (Вътрешна Македонска Революционна Организация – ВМРО/VMRO) néven jelenik meg, működését 1934 folyamán tiltja be hivatalosan Kimon Georgiev bolgár kormánya. A Macedónia területén működő belső szervezet azonban ennek ellenére folytatja működését, egészen 1946. június 7-ig, amikor is elfogott legfőbb vezetőit kivégzik.[2] A VMORO alapítói már az alapítástól kezdve a macedóniai és trákiai bolgárok felszabadítását, illetve a külső – szerb és görög – propagandával történő harc felvételét jelölik meg legfőbb feladatként a szervezet számára.

A VMORO az alapítástól számított tíz év folyamán sikeresen készíti fel a bolgár népességet az Oszmán Birodalom elleni legnagyobb létszámot kitevő felkelés, az 1903. augusztus 2-ai (július 20-ai) Illés-napi és Úrszíneváltozás-napi felkeléssorozat megszervezésére. A belső szervezet annak ellenére sikeresen rendezi sorait, illetve állítja vissza saját struktúráját, hogy az 1903-as felkeléssorozat során a forradalmi szervezet számos aktív tagja és frontembere életét veszti.[3] Az 1908-as ifjútörök hatalomátvétel idején tovább folytatódik a Fényes porta elleni harc, és a népesség, a hatalmat átvevő ifjútörök forradalmárok irányába semmiféle bizalmat nem mutatva, nem hajlandó a birtokában lévő fegyverek beszolgáltatására.[4]

Az 1913-as év folyamán a VMORO szervezi meg a tikvesi illetve az ohrid-debari felkeléseket. A Bulgária által 1912 és 1918 között vezetett, nemzeti felszabadítást és nemzetegyesítést célzó háborúk (az 1912-es első Balkán-háború, az 1913-as második Balkán-háború vagy szövetségközi háború, illetve az első világháború) ideje alatt tagjai a bolgár hadsereg soraiban és kötelékében kapcsolódnak a háborúba. Amikor a Belső Forradalmi Szervezet karakterével kapcsolatos kérdés felmerül, mindenképpen hangsúlyoznunk kell a tényt, hogy a szervezet legfőbb vezetői nagyrészt úgy a Szófiai Katonai Főiskola, mint a thesszaloniki-i bolgár Szent Cirill és Metód Fiúgimnázium neveltjei.

E gondolat mentén továbbhaladva, hogy teljes képet adhassunk a Forradalmi Szervezetről, ok-

vetlenül meg kell említenünk egy másik jelentős tényezőt, egészen pontosan a Bolgár Fejedelemség Macedón-Drinápolyi Szervezetét, amelynek élén a Legfelső Macedón-Drinápolyi Bizottság (Върховен Македоно-Одрински Комитет – ВМОК/VMOK) áll. Kezdetben a neve Legfelső Macedón Forradalmi Bizottság (Върховен Македонски Революционен Комитет – ВМРК/VMRK). 1895-ben alapítják, első vezetője Trajko Kitancsev. A Legfelső Bizottság legfőképpen a Szófiai Katonai Főiskola által kinevelt tisztekből áll, akik a soron következő évek folyamán a forradalmi mozgalmat irányítják. Ilyen volt például Borisz Szarafov, Vladiszlav Kovacsev, Toma Davidov, Alekszandar Protogerov, Ivan Concsev és sokan mások.[5]

A Macedón-Drinápolyi Szervezet mindemellett a Macedónia különböző körzeteiben létrehozott bizottságokhoz hasonlóan, szerte a Bolgár Fejedelemség területén kialakította a maga helyi fiókjait. Legnagyobb jelentőségük a határmenti körzeteknek volt, olyanoknak, mint Küsztendil és Dupnica, ugyanis ott voltak a legfontosabb fegyverraktárak.[6] A Macedón-Drinápolyi Szervezet fiókszervezetei által összegyűjtött pénzek, a Macedónia területén található bizottságok által összegyűjtött pénzek, illetve a Borisz Szarafov budapesti, bécsi és genfi látogatásai alkalmával összegyűjtött pénzek legfőképpen agitációs anyagok vásárlására, újságok kiadására, illetve a helyi felkelések kirobbantásához használt fegyverek vásárlására fordíttatnak.[7]

Az előbbi két szervezet mellett még egy igen jelentős tényezőt meg kell említeni: a Bolgár Felszabadítási Testvériségeket (Български Освободителни Братства – ВОВ), melyek az ország különböző pontjairól összeverődött katonákból alakultak. Egyes források *„titkos tiszti testvériségek"* névvel illetik őket. E szervezetek nemzeti lövészegyleteket alapítanak, melyek afféle agitációs csetnikosztagokként, Macedónia területébe szivárogva a helyi lakosság fegyveres felkelésre való professzionális felkészítését végzik.[8]

Habár az említett szervezetek története során előfordulnak bizonyos ellentétek és jelentősebb véleménykülönbségek, főként a felszabadítási háború módját illetően, minden szempontból tagadhatatlan tény, hogy egy és ugyanazon célért harcolnak: Macedónia és Kelet-Trákia bolgár autonómiájáért. A fentebb említett két szervezet az 1903-as Illés-napi és Úrszíneváltozás-napi felkeléssorozat alkalmával teljes mértékben együttműködik, és példát nyújt arra vonatkozóan, hogy számukra az első és legfontosabb a forradalom közös célja és legfőbb eszméje: a térség békés polgári lakosságának szabadsága.[9] A szóban forgó autonómia igénye, illetve maguknak a szervezeteknek a puszta léte nem feltétlenül lenne teljes mértékben érthető anélkül, hogy a megelőző események ok-okozati összefüggéseit alapos vizsgálatnak vetnénk alá. Ezek nélkül ugyanis csak az egész téma hozzávetőleges körvonalai látszódnának, és semmiképpen nem az elemzett nemzeti felszabadító mozgalom valódi eszméje.

Az úgynevezett macedón kérdés, amely a bolgár össznemzeti kérdés elválaszthatatlan és teljes mértékben elidegeníthetetlen része, az 1878. július 13-ai (július 1-jei) Berlini kongresszus alkalmával megkötött szerződés miatt kerül napvilágra. 1878. március 3-án (február 19-én) írják alá az 1877–1878-as orosz–török felszabadítási háborút lezáró San Stefanói békeszerződést, amelynek révén Európa térképén ismételten megjelenik a bolgár állam, valódi etnikai határai által körülhatárolva, melyeket legelső alkalommal még a Bolgár Exarchátus hivatalos megalapítását szentesítő 1870-es szultáni fermán rajzol meg.[10] Az említett békeszerződés azonban az Osztrák–Magyar Monarchia és az Orosz Birodalom közötti megállapodás értelmében csupán előzetes szerződés, tehát

a későbbi Berlini kongresszusra hárul a keleti kérdés sorsáról történő döntés, illetve a bolgár államhatár pontos, világos és egyértelmű kijelölésének felelősségteljes feladata.[11]

A Berlini kongresszus döntésének értelmében kialakításra kerül a Bolgár Fejedelemség, a tőle független és az Oszmán Birodalom autonóm tartományát képező Kelet-Rumélia, míg Macedónia és Nyugat-Trákia az Oszmán Birodalom teljes mértékben integráns részei maradnak. Ezzel párhuzamosan Észak-Dobrudzsát Románia, míg a Nyugati Határvidéket a Szerb Fejedelemség kapja. A történelmi igazság ellenére, végső soron a Berlini kongresszus is egyfajta „békét" szavatol, azonban ezzel párhuzamosan az egyes balkáni államok elkezdik kialakítani a saját nemzeti programjaikat, mialatt területi igényeik és követeléseik folyamatosan, szisztematikusan növekszenek.[12] Amint egy korabeli külföldi újságban írták: *„Szerbek, görögök és románok azt kívánják, ami nem illeti meg őket, míg a bolgárok nem akarják elveszíteni, ami az övék."*

A szerb érdekeket a következő kijelentés jellemzi talán a leghitelesebben: *„Lehetetlen, hogy a Balkán-félszigeten máig bezárólag már négy-öt évtizede a bolgarizmus hirdettessen. Adjatok nekünk is időt, hogy a szerbizmust hirdethessük. Máskülönben semmilyen garanciánk nem lesz arra, hogy egy autonóm Macedónia előbb vagy utóbb nem lesz Bulgária része."*

A románok erős szláv faktort vizionálnak a következő szemüvegen keresztül: *„Minket az egyik oldalról százhúsz millió szláv vesz körül – az oroszok; a másik oldalról több mint húsz millió szláv az Osztrák–Magyar Monarchiában. Ha ezen kívül ölbe tett kézzel is szemléljük, hogy tőlünk délre a Duna másik oldalán létrejöjjön egy hatalmas szláv állam Bulgária néven, meg vagyunk fojtva, elvesztünk. Így tehát ellene leszünk a bolgár nemzetnek."* Crainiceanu román tábornok pedig egészen a végletekig megy a következő kijelentésében: *„Amint a bolgárok csak egyet moccannak, amint a bolgár katonák megindulnak déli irányba, mi azonnali hatállyal betörünk Dobrudzsába."*[13]

1878 őszén egy memorandumot küldenek Konstantinápolyba a nagyhatalmak diplomáciai képviseleteinek részére, amelynek célja Kelet-Ruméliának a Bolgár Fejedelemséghez történő csatolása, vagy Kelet-Ruméliának Macedóniával történő esetleges egyesítése. A következő évben, 1879 folyamán a trákiai drinápolyi térségből petíció érkezik az orosz katonai parancsnok részére, miközben az 1879. február 10-e és április 16-a (1879. január 29-és és április 4-e) közötti tarnovói bolgár Alapító Nemzetgyűlés keretein belül megvitatásra kerül a bolgár nemzeti kérdés. Ez idő alatt alapítják meg a macedóniai és trákiai emigránsok legtöbb szervezetét.

A Bolgár Fejedelemségen belüli politikai helyzeten kívül, szükségszerűen nemzetközi méretekben is történik olyan esemény, amely megelőzi, mintegy felvezeti a Forradalmi Szervezet megalakulását. Még 1878 folyamán kitör a kreszna–razlogi felkelés, majd nemsokára, két évvel később Ohridban létrejön az úgynevezett Ohridi összeesküvés (Охридско съзаклятие), ám vezetőit árulás folytán elfogják az oszmán hatóságok.[14] A legnagyobb léptékű történés, amely a forradalmi eszmék számára a legnagyobb lökést adta, Kelet-Rumélia 1885. szeptember 18-ai (1885. szeptember 6-ai) egyesítése a Bolgár Fejedelemséggel, majd ennek, az ezt követő, 1885. november 14-e és 28-a (1885. november 2-a és 16-a) között lezajló bolgár–szerb háború során történő sikeres megvédése. Ebben az akcióban a macedóniai és trákiai bolgárság meglátja a maga számára előremutató példát, melyet követve megnyílhat számára a lehetőség a felszabadított bolgár területeken élő honfitársaikkal történő egyesülésre.[15]

A közvetlen egyesülés ekkor gyakorlati szinten lehetetlennek bizonyul a többi balkáni állam

aspirációjának kereszttüzében, azonban az autonómia útjának alternatívája, amely a későbbi egyesülés lehetőségét kínálná, alapvető és mindenképpen elérendő céllá válik a két említett térség, Macedónia és Trákia bolgár lakosai számára. Emellett a Berlini kongresszust lezáró szerződés is magában foglalja a Macedónia és Trákia által követelt autonómiát, ami a 23-as és a 62-es pontban kerül kifejtésre. Az előbbiben kimondják azt is, hogy *„a Fényes porta köteleztetik az Oszmán Birodalom minden egyes tartományában a krétai lakosok számára bevezetettekhez hasonló reformintézkedések foganatosítására"*. A rendelet magán viseli úgy a nagyhatalmak hivatalos képviselőinek, mint a szultán hivatalos küldöttének aláírását, tehát a nemzetközi jog meghatározása alapján *„Pacta sunt servanda"*, vagyis kötelező jelleggel kell eleget tenni a megállapodásnak. A Berlini kongresszuson aláírt európai szintű megegyezés azt is kiemeli, hogy az Oszmán Birodalom területén élő keresztény lakosság számára reformok kerülnek bevezetésre, melyek gazdasági helyzetüket hivatottak nagyban javítani, és kulturális kibontakozásukat elősegíteni.

Összességében a macedóniai és trákiai bolgárok nemzeti önrendelkezésért folytatott harca tehát nemcsak, hogy nem illegális, hanem egyenesen az 1878-as Berlini kongresszust lezáró szerződés biztosít számukra bizonyos garanciákat. Ezzel kapcsolatban az egyik legfőbb vezető, Sztojan Mihajlovszki a következőképpen fogalmazott írásában: *„A macedón vezetők (az egyértelműség kedvéért hívjuk őket így, ugyanis az elnevezést pontosan Bulgáriában illetve külföldön kapják) egyáltalán nem kisebb forradalmárok a szó sem etimológiai, sem pedig szociális és történelmi értelmében. Sokkal inkább kiállnak egy már megfogalmazott jog mellett, mint olyan jogfilozófiai igazságok mellett, amelyeket még ki kell alakítani."* Ezek alapján az autonómiához való jog kiharcolásának végső célja elkíséri a forradalmi szervezet működésének és egyáltalán puszta létezésének történetét.[16]

A szervezett forradalmi mozgalom létrehozására tett legelső kísérletek és konkrét próbálkozások már 1889–1890 folyamán megtörténnek. Gazdasági és politikai tényezőkön kívül jelentős szerep jut a Bolgár Exarchátus számára is. Sztefan Sztabolijszki bolgár kormányának idején a Bolgár Fejedelemségben regnáló bolgár exarcha irányítása alatt a macedóniai gyűjtésekből származó bevételek sikeresen kerülnek visszaforgatásra Macedónia számára, így eredményesen építenek több bolgár templomot, s hasonlóképpen iskolákat is.

A Belső Macedón-Drinápolyi Forradalmi Szervezet tagjai

Thesszalonikiben a 19. század 80-as éveiben például sikeresen alapítják meg a – már említett – Szent Cirill és Metód nevet viselő bolgár fiúgimnáziumot, mely a következő évek folyamán gyümölcsöző módon a Forradalmi Szervezet utánpótlásának legfőbb műhelyévé válik.

E thesszaloniki-i gimnáziumban sikeresen alapítanak olyan forradalmi kört, amelyben mind a VMRO, mind pedig a VMOK későbbi vezetői részt vesznek, így például Goce Delcsev, Borisz Szarafov, Dimitar Dumbalakov, Borisz Drangov, Ivan Pozsarliev, Hriszto Szarakinov, Konsztantin Kondov, Lazar Madzsarov és sokan mások.

Az említett forradalmi körben főként bolgár forradalmi irodalmat olvasnak és tanulmányoznak, elsősorban a felszabadulás előtti bolgár nemzeti felszabadító mozgalmakról. Olyanokat, mint Hriszto Botev versei, Ivan Vazov *Rabigában* című regénye, Ljuben Karavelov publicisztikája, Georgi Rakovszki művei, illetve Zaharij Sztojanov *Elbeszélések a bolgár felkelésekről* című munkáját. Amikor később már a konkrét szervezett forradalmi struktúra létrehozásán fáradoznak, az egész rendszer hálózatának és bizottságainak struktúrája, Központi Bizottsággal, titkos postával, titkos rendőrséggel és szabályzatával együtt, teljes mértékben Vaszil Levszki és Ljuben Karavelov korabeli elgondolásaira épül, s teljes egészében az 1869-ben Bukarestben alapított Bolgár Forradalmi Központi Bizottság (Български Революционен Централен Комитет – БРЦК/BRCK) mintáján alapul. Tehát az 1878-as felszabadulás előtti és utáni bolgár forradalmi mozgalmak egészen kézzelfogható módon kontinuitást mutatnak, és a VMORO ezek alapján a BRCK teljes jogú utódjaként jelenik meg.

I. Ferdinánd bolgár cár (1887–1908)

Miután az említett forradalmi kör diákjai elvégzik a thesszaloniki-i bolgár Szent Cirill és Metód Fiúgimnáziumot, beiratkoznak a Szófiai Katonai Főiskolára. Szentül hiszik, hogy egy szép napon felvirrad Macedónia és Trákia szabadságának napja, de ez kizárólag forradalmi úton lehetséges: egy jól szervezett tömeges bolgár nemzeti felkelés révén.[17] Ugyanekkor a Szófiai Főiskolán (amely a jelenlegi Ohridi Szent Kelemen Szófiai Egyetem jogelődje) 1891-ben Damjan Gruev, Petar Poparszov, Hriszto Matov és Hriszto Popkocev részvételével diákszervezet alakul. Gruev maga írja le az emlékirataiban, hogy minden egyes macedóniai fiatal önképzés céljából gyűlt össze, hogy amikor a főiskolát elvégzik, szervezetten térhessenek vissza Macedóniába. Természetesen tövéről hegyire áttanulmányozzák Vaszil Levszki eszméit, illetve forradalmi szervezetének létrehozását, hogy ezek alapján megteremtsék egy későbbi szervezett macedóniai fegyveres felkelés alapjait. Konkrét működési szabályzatot hoznak létre, terveket állítanak össze bizottságok létrehozására és a személyi állomány toborzására, illetőleg a forradalmi mozgalom céljául ténylegesen megfogalmazzák a politikai autonómia elérését.

A diákszervezetet feloszlatják, ugyanis abban az évben, még 1891-ben Hriszto Belcsev gazdasági miniszter gyilkosság áldozata lesz, és az azt követő letartóztatási hullám főként diákokat érint. Ennek ellenére a Damjan Gruev és társai ellen felhozott vádak alaptalannak bizonyulnak, és hamarosan szabadon is bocsátják őket. Ezt követően Gruev Macedóniába visszatérve legelőször Bitolába megy, és a VMORO egyik későbbi felsővezetőjével, Luka Dzserovval közösen próbálnak kialakítani forradalmi csoportosulást.[18]

A Forradalmi Szervezet gyakorlati szempontból is tényleges létrehozásának ötlete 1893 őszén realizálódik Thesszalonikiben. Damjan Gruev akkoriban Konsztantin Szamardzsiev nyomdájában dolgozik, és sikerül barátságot kialakítania több fiatal bolgár értelmiségivel, illetve a thesszaloniki-i Szent Cirill és Metód Fiúgimnázium tanárainak többségével. A későbbi felsővezetők, akik a VMORO alapításában részt vesznek: Dr. Hriszto Tatarcsev, Petar Poparszov, Anton Dimitrov, Ivan Hadzsinikolov és Hriszto Batandzsiev.

1893. november 4-én (1893. október 23-án) a forradalmi szervezet hat alapítója Ivan Hadzsinikolov thesszaloniki-i albérletében gyűlik össze, és megalapítják a forradalmi szervezetet Macedóniai Forradalmi Szervezet (Македонска Революционна Организация – MPO/MRO), másként Macedóniai Forradalmi Bizottság (Македонски Революционен Комитет – MPK/MRK) néven. A szervezet nem sokkal később néhány alkalommal nevet vált. 1896 folyamán például Bolgár Macedón-Drinápolyi Forradalmi Bizottságok (Български Македоно-Одрински Революционни Комитети – БМОРК/BMORK) néven szerepel, míg 1902 folyamán Titkos Macedón-Drinápolyi Forradalmi Szervezetre (Тайна Македоно-Одринска Революционна Организация – TMOPO/TMORO) változtatja a nevét, majd nem sokkal az 1905-ös Rilai kongresszust követően kapja a Belső Macedón-Drinápolyi Forradalmi Szervezet nevet. A szervezet legutóbbi neve az, amit a bolgár történetírás hagyományos módon használ,[19] így a jelen tanulmány is alapvetően ezen a néven említi a szervezetet.

A szervezet elnökéül Dr. Hriszto Tatarcsevet választják, míg alelnöknek Ivan Hadzsinikolovot, titkárnak Damjan Gruevet, kincstárnoknak Anton Dimitrovot, tanácsosoknak pedig Petar Poparszovot és Hriszto Batandzsievet. Hadzsinikolov az emlékirataiban megemlékezik arról, hogy a Forradalmi Szervezet teljes mértékben eleget tett a titkosság és az autoritás elvének. Ezek után hozzáteszi: *„úgy véljük, egy a nagyhatalmak által garantált autonóm Macedónia az, amely a terület egyértelmű többségét adó bolgár etnikai elem számára minden értelemben biztosíték lesz a saját harcai megvívására”.*

Az első szervezeti működési szabályzat kidolgozása Petar Poparszov feladata volt, ám igen fontos megjegyezni, hogy nem került kinyomtatásra, hanem kézzel írott formában adják tovább, illetve hektográf segítségével sokszorosítják és terjesztik. Emiatt mind a mai napig nem állnak rendelkezésre pontos adatok valódi és teljes, pontos tartalmát illetően. Ennek ellenére a VMRO céljait és elveit illetően az 1896-os thesszaloniki-i kongresszuson elfogadnak egy záradékot a szervezeti működési szabályzat kapcsán. A szervezeti és működési szabályzat 1. pontja a következőképpen szól: *„A BMORK (Bolgár Macedón-Drinápolyi Forradalmi Bizottságok) legfőbb célja a teljeskörű politikai autonómia kiharcolása Macedónia és Trákia számára.”*

Emellett, hogy a szervezet legfőbb célja gyakorlatban is realizálódhasson, nagyon fontos, hogy legfőbb vezetői és aktivistái *„fel kell, hogy ébresszék a bolgár népességben az önvédelemhez való képességet az 1. pont alapján, és hogy akár írott, nyomtatott vagy szóbeli formában terjesszék a nemzeti forradalmi elveket a bolgár népesség körében, felkészítve azt egy tömeges felkelés kirobbantása céljából”.* Ugyancsak fontos az az elvi kitétel, hogy *„nemi hovatartozásra való tekintet nélkül a BMORK tagja lehet bármely bolgár, aki nem kompromittálta magát a társadalom előtt semmilyen elvtelen és alantas becstelen tett révén, és bármivel, bármilyen módon hozzá tud járulni a forradalmi felszabadítási mozgalomhoz”.*

A további tartalom már a macedóniai térség teljes területén formálandó bizottságok kialakítására vonatkozik. Ezen kívül a szabályzatban fog-

laltatnak a vezetőségre, a fegyverek vásárlására, a titkos posta kialakítására, mint a levelezés módjára, valamint végül, de nem utolsó sorban a beszivárgók büntetésére vonatkozó szabályok is.[20] Azt is igen fontos megjegyezni, hogy amíg az 1903-as alapítás alkalmával csak és kizárólag Macedónia kerül említésre, hiszen e tartományban a legkézenfekvőbb a több évszázados elnyomó, az Oszmán Birodalom elleni harc, ahogy a terjedőben lévő görög és szerb propaganda elleni küzdelem is, addig az 1896-os thesszaloniki-i kongresszus alkalmával Drinápoly és Trákia térsége egyaránt említésre kerül, s mindezt a kongresszus által elfogadott hivatalos dokumentumok is megerősítik.

Az 1897-es vinicai összetűzést követően alakul meg a VMORO úgynevezett Csetnik Intézete, amelynek megalakításában az oroszlánrész leginkább Goce Delcsevé. Georgi Petrovval együtt kialakítják a működéshez szükséges szabályrendszert, míg Mihail Aposztolov, Georgi Ivanov és Hriszto Csernopeev elkezdik megalakítani a Forradalmi Szervezet első bolgár csetnikosztagait. A Forradalmi Szervezet csetnikintézete abból a célból jött létre, hogy megformálja és felkészítse azokat a bolgár csetnikosztagokat, amelyek gyakorlati szinten is elkezdik a felszabadítási tevékenységet, felveszik a harcot az oszmán államhatalommal, illetve megvédik az ortodox keresztény bolgár lakosságot több évszázados elnyomójával, az Oszmán Birodalommal szemben.[21] Ebben az értelemben pedig Goce Delcsev az, aki gyakorlatilag Damjan Gruevvel egy lapon említhetően a Forradalmi Szervezet legjelentőségteljesebb szimbolikus alakja, s méltán nevezik Macedónia és a drinápolyi térség apostolának.

A Belső Macedón-Drinápolyi Forradalmi Szervezet az alapításától számított mindösszesze egy évtized alatt képes lesz olyan szintre fejleszteni professzionális nemzeti felszabadító tevékenységét, hogy ez a macedóniai és trákiai bolgár népesség számára az 1903. augusztus 2-án (1903. július 20-án) kezdődő Illés-napi és Úrszíneváltozás-napi felkeléssorozat meghirdetésének képében eléri a saját tetőpontját.

Végül ez úton is szeretném összefoglalni a felszabadítási szervezet célját, amit a leggyönyörűbben talán első elnöke, Dr. Hriszto Tatarcsev alábbi szavai fejeznek ki a VMORO megalapítását illetően: *„minden tekintetben megkerülhetetlen szükségszerűség, hogy a térség felett törvénytelen módon uralkodó, és gazdasági értelemben teljes mértékben kiszipolyozó oszmán rezsim által Macedóniában előidézett káosznak, továbbá az általa védelembe vett, nemzetünk egységét és morálját romboló görög és szerb propagandának egyszer és mindenkorra véget vessünk”.*[22]

Ford. Szekeres Tamás Jenő

Jegyzetek

* Kelet-Közép-Európa eszméjének megtalálásához alapvetően fontosnak tartjuk a térség nemzeti mozgalmainak megismerését, és ebből adekvát konklúziók levonását. Ennek jegyében már korábbi lapszámokban foglalkoztunk horvát és lengyel nacionalista mozgalmakkal (*Magyar Hüperión* 13. sz. 211–235. o. és 15. sz. 431–444. o.). A jelen tanulmány szerzője 1996-ban született, joghallgató. Írása a *Magyar Hüperión* számára készült bolgár nyelven. *(A szerk.)*

[1] Петров, Т.: *Билярски, Ц. ВМОРО през погледа на нейните основатели.* 2002-es kiadás, 5. o. Силянов, Хр.: *Освободителните борби на Македония.* 1. köt. 1983-as kiadás, 39. o. Пандев, К.: *Македоно-одринското революционно движение 1893–1903.* 1979-es kiadás, 66–67. o. Петров, Т.: *Нелегалната армия на ВМОРО в Македония и Одринско (1899–1908).* 2002-es kiadás, 9. o.

[2] Мичев, Д.: Усилията на Югославската комунистическа партия да овладее македонските бежански

организации в България (9 септември 1944 г. – юни 1946 г.). *Македонски преглед* 1999/1. sz. 33–49. o.

[3] Марков, Г.: Илинденско-Преображенското въстание: връх в освободителните борби на българите. In *100 години Илинденско-Преображенското въстание. Сборник от международна конференция, посветена на 100-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание от 26–27 септември 2003 г.* 2005-ös kiadás, 35–47. o. Lásd még *Панайотов, Л.: Илинденско-Преображенското въстание.* 1983-as kiadás. Панайотов, Л. – Елдъров, Св. – Петров, Т.: *Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. Подготовка на въстаническата армия и ход на бойните действия.* 2003-as kiadás. Елдъров, Св.: *Сръбската въоръжена пропаганда в Македония (1901–1912).* 1993-as kiadás.

[4] Славов, Сл.: *ВМОРО от Илинден до Балканската война (1903–1912).* 2016-os kiadás, 159–170. o.

[5] Елдъров, Св.: *Четническата акция на Македонския комитет 1895.* 2015-ös kiadás, 33–42. o. *Същият. Върховният македоно-одрински комитет и Македоно-одринската организация в България 1895–1903.* 2003-as kiadás, 23–69. o.

[6] Георгиев, Г.: Още по въпроса за създаването и дейността на пограничните пунктове на ВМОРО в Дупнишко 1896–1897 г. *Македонски преглед* 1999/2. sz. 67–80. o. Lásd még Георгиев, Г.: *Македоно-одринското движение в Кюстендилски окръг (1895–1903).* 2008-as kiadás.

[7] Елдъров, Св.: *Върховният македоно-одрински комитет и Македоно-одринската организация в България 1895–1903.* 2003-as kiadás, 31–32. o. Пасков, Р.: *Борис Сарафов (1872–1907) Биография.* 1996-os kiadás, 113–130. o.

[8] Елдъров, Св.: *Тайните офицерски братства в Българската армия и освободителните борби на Македония и Одринско 1878–1912.* 1993-as kiadás, 82. o.

[9] Пандев, К.: i. m. 254–277. o. Елдъров, С. Генерал Цончев 1859–1910. Szófia, 2003, 80–84. o. *Същият. Върховният македоно-одрински комитет.* Id. kiad. 40–44. o. Силянов, Х.: i. m. 148–159. o. Георгиев, Г.: *Македоно-одринското движение.* Id. kiad. 169–176. o.

[10] Генчев, Н.: *Българското Възраждане.* 1995-ös kiadás, 311. o. Бурмов, Т.: *Българо-гръцката църковна разпря.* 1906-os kiadás, 351. o. Генов, Ц.: *Освободителната война 1877–1878 г.* 1978-as kiadás, 262–265. o.

[11] Милютин, Д. А. – Дневник, Д. А. – Милютина, М.: *Дневник.* 1949-es kiadás, 26–45. o. *Игнатьев Николай Павлович: Походные письма 1877 года.* Forrás: http://m.tululu.org/book_15707.xhtml. (Utoljára megtekintve: 2017. november 8.)

[12] Гребенаров, Ал.: *Опити за реализиране на българския национален идеал (1878–1918). В търсене на националния идеал 1878–1913: доклади и съобщения от Международна научна конференция, Благоевград, 2–3 октомври 2008 г.* 2009-es kiadás, 41–48. o. A Berlini békeszerződés teljes szövege: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/FOREIGN/berlin.htm. (Utoljára megtekintve: 2017. november 8.) Bulgáriával kapcsolatban a Berlini kongresszust követően lásd még: Пенков, С.: *Борбата на българския народ против Берлинския договор и международното право: 1878–1886.* 1968-as kiadás. Даскалов, А.: *Положението на Македония след Берлинският договор: Кореспонденции в разни вестници.* Пл. 1887.

[13] Михайловски, Ст.: *Страници из дневника на един мислител.* 2005-ös kiadás, 270–275. o.

[14] Силянов, Хр.: i. m. 17–20. o.

[15] Uo. 19–21. o.

[16] Михайловски, Ст.: i. m. 268–271. o.

[17] Пасков, Р.: Образуване на Македоно-одринската революционна организация. Идеология, програма, устав и страятегия на организацията. In *Национално-освободителното движение на македонските и тракийските българи 1878–1944.* 1994-es kiadás, 59–66. o.

[18] Милетич, Л.: *Спомени на Дамян Груев, Борис Сарафов и Иван Гарванов.* 1927-es kiadás, 35–37. o.

[19] Гоцев, Д.: 110 години ВМОРО. In *100 години Илинденско-Преображенското въстание. Сборник от международна конференция, посветена на 100-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание от 26–27 септември 2003 г.* 2005-ös kiadás, 167–173. o.

[20] К. Пандев: *Устави и правилници на ВМОРО преди Илинденско-Преображенското въстание, ИИИ.* 21. köt. 1970-es kiadás, 249–257. o.

[21] Силянов, Хр.: i. m. 97–105. o. *Петров, Т.: Нелегалната армия на ВМОРО.* Id. kiad. 16–27. o.

[22] Петров, Т.: *Билярски, Ц. ВМОРО през погледа.* Id. kiad. 5. o.